

ABDURAUF FITRATNING "OILA" TRAKTATIDA MILLIY TARBIYA TIZIMI VA NIKOH MADANIYATI: IJTIMOY-FALSAFIY VA FILOLOGIK TAHLIL

Islomjonova Ruhshona

Turan Xalqaro Universiteti

Filologiya Va Tillarni O'qitish (O'zbek Tili) Yo'nalishi Talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19763873>

Annotatsiya: Mazkur maqolada jadidchilik harakatining yetuk mutafakkiri Abdurauf Fitratning "Oila" asari ijtimoiy-falsafiy va filologik prizma orqali tadqiq etilgan. Tadqiqotda oila qurishning bioetik mezonlari, er-xotinlik mas'uliyatining huquqiy-axloqiy asoslari hamda farzand tarbiyasining fundamental bosqichlari bugungi globallashuv davri muammolari bilan qiyosiy tahlil qilinadi.

Аннотация: В статье представлен комплексный социально-философский и филологический анализ произведения Абдурауфа Фитрата «Семья». Рассматриваются биоэтические основы создания семьи и этапы воспитания детей в контексте вызовов современной эпохи глобализации.

Abstract: This article provides a comprehensive socio-philosophical and philological analysis of Abdurauf Fitrat's work "The Family". The bioethical foundations of family formation and the stages of child upbringing are analyzed in the context of the challenges of the modern era.

Kalit so'zlar: Fitrat, jadidchilik, oila falsafasi, milliy tarbiya, bioetika, kufu, badan tarbiyasi, zehn tarbiyasi, axloq, ijtimoiy barqarorlik.

KIRISH

Yigirmanchi asr boshlarida Turkiston intellektual muhitida yuzaga kelgan ma'naviy turg'unlik jadid ma'rifatparvarlarini millatni saqlab qolishning yangi strategiyalarini izlashga undadi. Fitrat ijodining yirik tadqiqotchisi, professor Hamidulla Boltaboyev ta'kidlaganidek, Fitratning har bir asari, xususan "Oila" traktati shunchaki didaktik qo'llanma emas, balki millatning ma'naviy va huquqiy asoslarini qayta qurishga qaratilgan fundamental manifestdir. Fitrat millatning yuksalish nuqtasi hamda tanazzul sababini jamiyatning eng kichik bo'g'ini — oiladan izladi. 1914-yilda e'lon qilingan ushbu asar bugungi globallashuv davrida ham o'zining konseptual ahamiyatini yo'qotgani yo'q.

I. NIKOH MADANIYATI VA OILA QURISHNING ONTOLOGIK ASOSLARI

Fitrat nikohni shunchaki shaxsiy xohish-istak emas, balki ijtimoiy mas'uliyatning eng oliy shakli sifatida talqin etadi. Ma'rifatparvarlik adabiyoti tadqiqotchisi Begali Qosimov o'z ishlarida jadidlar uchun oila — milliy ozodlikning poydevori bo'lganini qayd etadi. Fitrat ushbu asarda oila barqarorligini ta'minlashda quyidagi falsafiy ustunlarni belgilab beradi:

Bioetik va jismoniy muvofiqlik: Fitrat o'z davridayoq "nasl tozaligi" masalasini o'rtaga tashlagan. U nikohlanuvchilarning sog'lig'ini "millatning biologik kapitali" deb baholaydi. Bu g'oya bugungi kunning tibbiy ko'rik va sog'lom turmush tarzi talablari bilan to'la hamohangdir.

Ma'naviy-intellektual kufu (Muvofiqlik): Sharq falsafasidagi "kufu" tushunchasini Fitrat zamonaviy mazmun bilan boyitadi. Er va xotinning dunyoqarashi va axloqiy mezonlari o'rtasidagi mutanosiblik oilaviy totuvlikning bosh omilidir.

Iqtisodiy tadbir: Jadidlar to'y va marosimlardagi dabdabaga qarshi keskin kurashishgan. Fitrat dabdabani "millatning iqtisodiy inqirozi" deb baholaydi.

II. FITRATNING TARBIYAVIY KONSEPSIYASI: KOMIL INSON METODOLOGIYASI

Asarning eng salmoqli qismi farzand tarbiyasiga bag'ishlangan bo'lib, u mantiqiy izchillik bilan uch bosqichga ajratilgan:

Badan tarbiyasi (Fizik rivojlanish): Fitrat "Sog'lom tana — sog'lom ruhning qurolidir" tamoyilini ilgari suradi. Uning nazarida, jismoniy zaiflik intellektual turg'unlikka olib keladi.

Zehn tarbiyasi (Kognitiv rivojlanish): Muallif quruq yodlash metodiga qarshi chiqib, bolada tahliliy tafakkurni shakllantirishni tavsiya etadi. Filolog sifatida ta'kidlash joizki, Fitrat bolaning til boyligini oshirishni uning dunyoqarashini kengaytirish bilan bog'laydi.

Axloq tarbiyasi (Etik shakllanish): Insonni inson qiladigan oliy mezon — uning axloqidir. Fitrat yolg'onchilik va qo'rqqoqlikni millatni kemiruvchi illatlar deb ataydi.

III. AYOL MA'RIFATI — JAMIYATNING NAJOT YO'LI

Fitratning ijtimoiy qarashlarida ayol obrazi "millatning birinchi muallimi" darajasiga ko'tariladi. Taniqli adabiyotshunos olim Naim Karimov ta'kidlaganidek, Fitrat uchun ayol ma'rifati — bu millatning uyg'onishidir. Muallifning "Ona ilmi bo'lsa, butun jamiyat ma'rifatli bo'ladi" degan g'oyasi asarning konseptual o'zagini tashkil etadi. Milliy til va milliy g'ururni asrab qoluvchi kuch — ma'rifatli onalardir.

XULOSA

Abdurauf Fitratning "Oila" traktati bir asrdan ko'proq vaqt o'tgan bo'lsa-da, bugungi globallashuv davrida ham o'zining ilmiy nufuzini yo'qotmagan. Filologiya yo'nalishi nuqtayi nazaridan qaraganda, ushbu asar bizga nafaqat o'tmish madaniyatini, balki kelajakni qurishning mustahkam modelini taqdim etadi. Fitrat o'gitlari — sog'lom avlod va mustahkam oila qurish yo'lidagi ma'naviy mayoqdir.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Fitrat, Abdurauf. Oila yoki oila boshqarish tartiblari. – Toshkent: Ma'naviyat, 2000.
2. Boltaboyev, Hamidulla. Fitratning ilmiy merosi. – Toshkent: Fan, 1996.
3. Qosimov, Begali. Milliy uyg'onish: jasorat, ma'rifat, fidoiylik. – Toshkent: Ma'naviyat, 2002.
4. Karimov, Naim. Jadidchilik tushunchasi va uning mohiyati. – Toshkent: Universitet, 1999.
5. Fitrat, Abdurauf. Tanlangan asarlar. 1-5 jildlar. – Toshkent: Ma'naviyat, 2000-2010.